

GBO.OVERHEID

GREEN ME UP, SCOTTY!

Over vergroening van de overheid met ICT

Inconvenient truth

Het is een 'inconvenient truth': het steeds groter wordende klimaatprobleem. Dat bewustzijn is vrijwel overal doorgedrongen. We moeten zuiniger, bewuster en spaarzamer omgaan met energie en CO²-uitstoot. Dit wordt al op grote schaal gedaan door het bedrijfsleven. Enerzijds vanwege de zorg voor het milieu, maar anderzijds omdat het gewoon iets oplevert: vertrouwen, een goed imago en ... geld.

Ook de overheid is bezig met de focus op duurzaamheid. Zo zijn er duurzame inkoopnormen geformuleerd, waar overheden per 1 januari 2011 aan moeten voldoen. Ook GBO.Overheid. En veel van haar klanten.

Is rot, maar 't mot, kunnen we op zijn Gronings zeggen. Want we moeten er nogal wat voor doen: een andere houding, andere routines, andere bedrijfsvoering, andere criteria voor uitbesteding. Maar we kunnen verduurzaming ook als een kans zien.

Vanuit die optiek gingen we bij GBO.Overheid nadenken over het thema, en stuitten we op verbluffende zaken. Zoals de wetenschap dat de CO² uitstoot van ICT-systemen wereldwijd liefst 2% van het milieuprobleem veroorzaakt. Zoals de statistieken die uitwijzen hoeveel A4-tjes we jaarlijks onnodig printen en meteen weggoien. En wat te zeggen van het energieverbruik van de koelssystemen van het groeiende aantal data-centers!

Maar we zagen nog veel meer. We zagen initiatieven die opgebloeid zijn, zowel binnen als buiten de overheid, om te verduurzamen. We namen kennis van de plannen van een land als Denemarken, waar binnen en buiten het overheidsapparaat snel vergroend wordt. We vonden best practices,

creatieve ideeën, checklists en kleine en grote groen-initiatieven.

Maar wat mij het meest raakte: hoeveel energie en inspiratie ik zag bij mijn gesprekspartners, ook binnen de eigen organisatie. De creativiteit en het enthousiasme dat ik tegenkwam, maakt duidelijk dat vergroening niet alleen goed is voor het milieu, maar vooral ook voor de bezieling van mensen. Daarom hoop ik dat we samen kunnen verduurzamen, waardoor we niet alleen onze klanten 'groene' producten kunnen bieden, maar hen ook iets kunnen meegeven van het élan dat dat teweeg kan brengen bij hun medewerkers.

Steven Luitjens

directeur GBO.Overheid

10 van de 50 redenen om vergroening tegen te houden

- 1 Goed idee, maar de tijd is niet rijp
- 2 Laten we eerst alle feiten op een rijtje krijgen
- 3 We moeten het eerst SMART formuleren
- 4 Laten we eerst nagaan hoe anderen het doen
- 5 Het gaat allemaal veel te snel
- 6 We moeten eerst de vorige actie evalueren
- 7 We wachten wel tot de groene hype voorbij is
- 8 U begrijpt dat we nu andere prioriteiten hebben
- 9 We kunnen niet overzien waar we aan beginnen
- 10 Van wie moet dit eigenlijk?

1

ICT: de stille energieverlinder

Vliegverkeer, energiebedrijven, afvalverwerking, de verpakkingindustrie: aan deze sectoren denken we als we het hebben over milieu-overlast. We denken niet bij voorbaat aan onze bedrijfsnetwerken en elektronische communicatie.

Om maar met de deur in huis te vallen: uit onderzoeken blijkt dat de milieubelasting door toepassing van ICT dit jaar en de komende jaren de milieubelasting door vliegverkeer wereldwijd voorbij snelt.

Laat het even op u inwerken.

ICT kan worden bestempeld als een stille energieverlinder: fluisterzacht en zonder roetwolken. Een schokkende constatering en daarmee een eye-opener. Als we er niets aan doen, neemt deze milieubelasting alleen nog maar toe de komende jaren. We kunnen immers onomwonden stellen, dat het gebruik van ICT-toepassingen ook de komende jaren nog enorm zal stijgen.

ICT is aantoonbaar de 'enabler' van de economie. Recente macro-economische analyses tonen aan dat ICT verantwoordelijk is geweest voor een groei van 50 procent van de productiviteitsgroei de afgelopen tien jaar.

En dit zal zeker niet veranderen. Webbased applicaties, de ontwikkeling van de elektronische overheid, van 'the internet of things' en 'the internet of services': er staat nog enorm veel op stapel. Zoals Vivian Reding, Eurocommissaris voor Informatie en Media het stelt: "ICT is the principal motor of growth and competitiveness of industries, the driver of efficiency and effectiveness of our public sector and the means of raising the quality of life of our citizens."

Staatssecretaris van EZ Heemskerk roept actief op tot het blijven investeren in ICT: "Investeren in innovatie en ICT is investeren in de toekomst", aldus de staatssecretaris.

En wij, als ontwikkelaar en beheerder van ICT-producten voor de e-overheid, zijn een grootverbruiker van ICT.

De voorziene groei van ICT-toepassingen noopt ons tot de volgende overweging: zorgt het ontwikkelen en inzetten van ICT-oplossingen op zich voor voldoende vergroening in de publieke sector, of geeft het juist een extra probleem, door energieverbruik en CO²-uitstoot?

Het ICT-bedrijfsleven is massaal bezig met investeringen om te komen tot energiezuinige apparaten, rekencentra et cetera. Daarmee hebben we 2% van het milieuprobleem te pakken. De uitdaging is de resterende 98%. Dat aanpakken betekent bezig zijn met de wijze waarop wij de dingen doen, met ons gedrag (zowel zakelijk als privé), én de inrichting (en verbinding) van onze werkprocessen.

De groene visie van GBO. Overheid komt er in het kort op neer dat dit een kansgebied bij uitstek is voor een weloverwogen inzet van gemeenschappelijke ICT-infrastructuur, die de overheden verbindt en de verbinding legt tussen overheden, burgers en bedrijfsleven. En resulteert in meer toegevoegde waarden, lagere transactiekosten en vooral een forse reductie van CO² uitstoot.

Stel dat de overheid alle standaardberichtgevingen digitaal gaat doen. Dat betekent niet alleen een enorme besparing van (transactie)kosten en sneller en gemakkelijker zaken doen voor burger, bedrijven en de overheid zelf. Het betekent ook een enorme ontlasting voor het milieu: nauwelijks meer gebruik van papier en cartridges, geen CO² uitstoot als gevolg van de massale dagelijkse postdistributie, printstraten et cetera. En in het digitale speelveld veel minder energievretende conversies omdat de applicaties één taal spreken en hun berichten niet steeds weer hoeven te vertalen.

Groen ontwikkelen

Carbon footprint als (een) selectie criterium

Neem in de aanbestedingseisen aan uw leverancier een carbon footprint van het project op. Hierin staat ondermeer hoeveel papierprints verbruikt worden, welke systemen gebruikt worden, hoeveel energie verbruikt wordt, hoeveel energie gemoeid is met de koeling van de systemen. Maar ook hoeveel consultants er op het project worden ingezet, hoeveel kilometer zij gaan rijden (huis-werk, werk-werk) voor dit project. Een criterium voor gunning kan zijn dat de consultants in een bepaalde regio wonen en werken.

Is koelen nodig?

Gemiddeld 50% van het energieverbruik in datacenters is gemoeid met de koeling. Ga na of de koelsystemen die worden aangeschaft niet veel meer koelen dan noodzakelijk, waardoor er veel energie wordt gebruikt. Maar ook: bij een bepaalde temperatuur is het openzetten van het raam al een remedie. Zoek naar alternatieven voor die energievervlindende koelsystemen.

Virtualiseer omgevingen

Weeg af of het mogelijk is een gevirtualiseerde serveromgeving in te richten, in plaats van diverse aparte servers. Dit geldt zowel voor de test- en ontwikkelomgeving als voor de productieomgeving. Als na goede afwegingen (bijvoorbeeld met betrekking tot security) het mogelijk blijkt om een gevirtualiseerde omgeving in te richten, worden de resources van de hardware optimaal gebruikt, wat een forse besparing van energie oplevert.

Hergebruik warmte computers

We hebben er niet veel in Nederland, maar de supercomputers die we hebben staan (met name bij wetenschappelijke instellingen) geven een

enorme hoeveelheid warmte af. Deze warmte kan worden hergebruikt voor bijvoorbeeld het warmen van water of andere delen van het gebouw.

Code optimaliseren

Het inbrengen van code bij een zoekvraag, kost veel capaciteit. In plaats van het bijkopen van resources, kan het intelligenter formuleren van code voldoende zijn.

Neem bij de designcriteria de optimalisatie van code op. Dat bespaart in aankoop van hardware en in energie.

Eliminate waste

Gooi weg wat niet nodig is. Dat geldt in uw huis, in uw hoofd, maar ook op uw systeem. Alles wat op uw computer aan overbodige processen draait, kost ruimte, energie en CPU's.

Metten is weten

Het is niet moeilijk om het energieverbruik in diverse kantoorruimten snel te meten. Hiertoe zijn verbruikmeters op de markt, die ook bijvoorbeeld per server het verbruik kunnen meten.

Wat doet GBO.Overheid zelf?

- Een jaar eerder dan afgesproken voldoen aan de overheidsnormen Duurzaam inkopen
- Digitaal uitgeven van ons jaaroverzicht op www.gbo.overheid.nl/jaaroverzicht/2008
- Digitaal uitgeven van dit 'green paper'
- Vrijdag dikke-truien-dag
- Groene tips-jaarkalender
- Lichtsensoren in de TL buizen
- Groene GBO.Overheid relatiegeschenken
- Veiling relatiegeschenken voor een groen doel
- Onze printers op de spaarstand
- Het ontwikkelen van een meetinstrument voor de carbon footprint van GBO.Overheid
- Samenwerken met onze verhuurder voor vergroening van de huisvesting
- Een digitale ideeënmuur
- P.c.'s alleen aan zolang ze worden gebruikt

2

Verbinden en standaardiseren

De overheid gaat alleen maar meer gebruik maken van ICT-toepassingen.

Maar wel met een strategische visie daarop. Waartoe wordt ICT ingezet?

Welk doel moet het dienen?

Zijn er keerzijden of risico's die we in kaart moeten brengen? Wie wacht op onze oplossingen?

Wat we willen realiseren, is een slimme overheid die bijdraagt aan een duurzame, weerbare en fitte samenleving, die tegen een stootje kan. Een overheid die haar beleid afstemt op de noden en wensen van haar burgers en bedrijven. Die actief bijdraagt aan de doelen van de Lissabon Agenda.

Die dat doet met dat wat ze in eigen land kan realiseren: een verbetering van publieke diensten, verduurzamen, verminderen van administratieve lasten, creëren van een kleinere rijksdienst met een efficiënte en effectieve bedrijfsvoering.

ICT-toepassingen dragen bij aan een moderne overheid. Een overheid die:

- duurzaamheid in woord en daad hoog in het vaandel heeft staan
- een externe oriëntatie, visie en voorbeeldfunctie heeft, waar we trots op zijn
- goed bereikbaar en goed verbonden is
- toegevoegde waarde biedt door de kwaliteit van haar dienstverlening
- vooruit denkt, proactief, veilig en transparant is
- betrouwbaar, helder en deskundig is
- niet naar de bekende weg vraagt
- innovatief is
- de (transactie)kosten laag houdt.

Wat betekent dat voor ons? Dat we een visie delen en samenwerken: gezamenlijke structuren bouwen, die klaar zijn voor een duurzame toekomst.

Dat is haalbaar omdat we samen standaarden vaststellen voor onze ICT, zodat iedereen die er gebruik van wil maken, dat ook daadwerkelijk kan. "Green our routine wordt van droom werkelijkheid."

Een veilige ICT-infrastructuur, rekening houdend met de waarde en vertrouwelijkheid van informatie(stromen) vandaag de dag, is voor ons een onderwerp dat steeds meer aandacht heeft: een overheidsinfrastructuur die bestand is tegen inbraken en misbruik van gegevens.

Wanneer de overheid dit kan realiseren, zien wij een samenleving voor ons, waarin:

- geen vraag een tweede keer wordt gesteld
- meer antwoorden beschikbaar zijn dan vragen
- er maar één digitaal postkantoor is
- en één digitale postbode
- autorisatie en authenticatie simpel is door standaardisatie
- iedereen op haar of zijn rol afgestemd uniek identificeerbaar is
- basisregistraties zijn ingericht voor veelgebruikte gegevens
- er slimme en flexibele standaards zijn om bedrijven- en overheidsnetwerken te verbinden
- duurzaamheid en veiligheid uitgangspunten zijn.

Bovenstaande uitgangspunten heeft GBO.Overheid al eens uiteengezet in het visiedocument 'De warme kraan zit altijd links'. Daarin schetsen we het nut van standaardisatie, het stroomlijnen van processen én het feit dat generieke producten ervoor zorgen dat er geen concurrentie op de verkeerde terreinen plaatsvindt.

Generieke voorzieningen zijn voorzieningen die elke organisatie nodig heeft. Dat impliceert standaardisatie. Standaardisatie als kans, en niet, zoals te lang per abuis is gedacht, als bedreiging. Door te standaardiseren dalen ieders kosten, neemt de complexiteit van ketenprocessen af en stijgt de waarde van de ketensamenwerking als geheel.

UIT: 'DE WARME KRAAN ZIT ALTIJD LINKS: HET PERSPECTIEF VAN GBO.OVERHEID.'

3

Green talk, green ambition

De samenleving zoals hierboven geschetst, betekent dat elektronische dienstverlening toeneemt, met alle milieubelastende gevolgen van dien. Dat geeft ons de plicht om te zorgen dat we onze organisaties en dienstverlening vergroenen. Laten we concreet worden en 'groene praat' omzetten naar groene ambities. Daarbij gaan we verder dan de 2% milieubelasting die ICT nu voor haar rekening neemt.

We willen vooral ook kijken naar de 98% die niet meteen aan datacenters en lichtknoppen gerelateerd zijn. We willen kijken naar processen, architectuur, gedrag. Is dat mogelijk? Zijn we te ambitieus?

We ontwikkelden, al doende, een eenvoudige matrix, waarmee het mogelijk is ambities te bepalen, samen met onze partners.

Aan de hand van deze matrix, kunnen we keuzes maken in wat we willen bereiken. Gaan we voor de quick wins? Dat kan. Soms heb je quick wins nodig om iets op de langere termijn te bereiken. Of om te inspireren. Als eerder gezegd; vergroening brengt ook enthousiasme in organisaties en dat is veel waard.

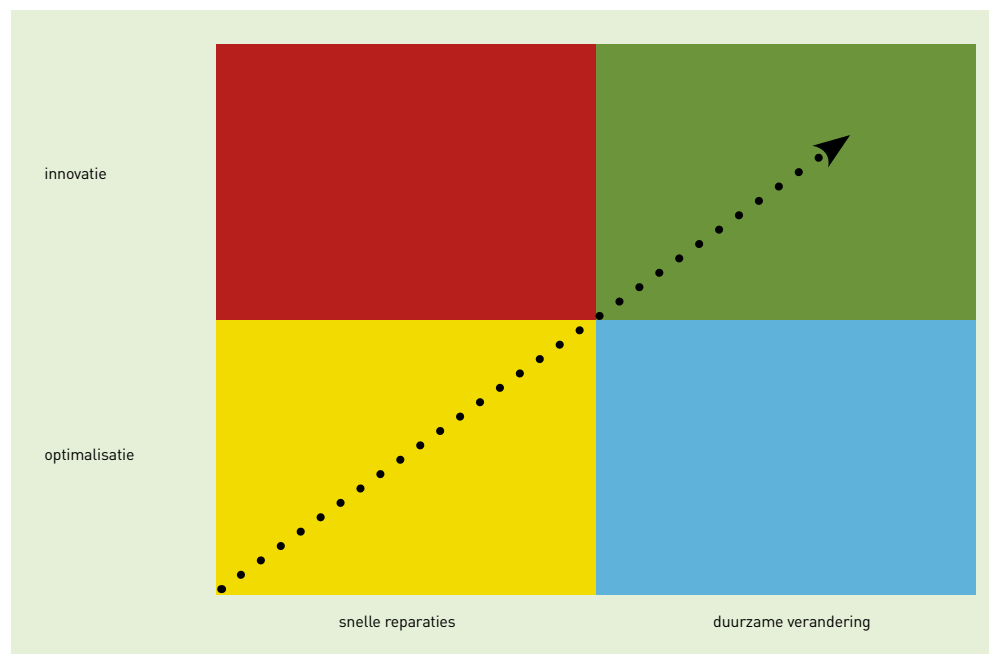
De quick wins zijn wellicht nuttig om de eerder genoemde 2% te verminderen. GBO.Overheid is er in ieder geval mee begonnen. Zo hebben we het streven naar 100% duurzaam inkopen geadopteerd en richten we onze processen daarop in. We zijn een project gestart om onze bedrijfsvoering en interne organisatie per 1 januari 2010 zo groen mogelijk ingericht te hebben. Enkele voorbeelden daarvan zijn in deze uitgave te vinden.

We formuleren met de verhuurder van onze huisvesting een 'groen actieplan', waarin we zoeken naar energiezuinige en minder vervuilende manieren van verwarmen, met afval omgaan en ander verbruik. Onze medewerkers denken mee over vergroening en dienen concrete en soms verbazingwekkende ideeën in bij onze projectleider, die onderzoekt of ze te realiseren zijn. Deze projectleider ontwikkelt meetinstrumenten voor energiezuinigheid en de zogenaamde 'carbon footprint'.

De quick wins zijn dus geenszins onbelangrijk. Maar dat neemt niet weg dat we uiteindelijk de duurzame verandering ambiëren.

Klinkt dit abstract? In hoofdstuk 4 kijken we naar een paar voorbeelden uit de praktijk.

Ambitie kiezen

FEITEN

om te onthouden

- Een kantoormedewerker print gemiddeld 8.000 vel per jaar
- Een medewerker print gemiddeld 6 afvalpagina's per dag
- Gemiddeld kost een afvalpagina 0,06 Euro
- Printen kost 5 Watt per vel
- De productie van een vel papier kost circa 0,36 liter water
- Voor de productie van 1 ton papier is 98 ton andere bronnen nodig
- Papierproductie is per vel verantwoordelijk voor 130 gram CO² uitstoot
- Een pak papier bevat 500 vel 80 gr/m² A4 (210 x 298 mm)
- Een boom is goed voor 8.000 vellen papier
- Een pak papier gebruikt 6% van een boom
- Een zoekopdracht op het internet veroorzaakt 7 gram CO² uitstoot, net zoveel als een spaarlamp in een uur verbruikt
- Een vindopdracht veroorzaakt 0,02 gram CO² uitstoot
- Er zijn 50 miljard zoekopdrachten per maand met een jaarlijkse groei van 40%
- In 2008 werd er wereldwijd naar schatting 40 exabytes (4 x 10¹⁹) unieke informatie gecreëerd. Dat was in 1 jaar tijd meer data dan in de afgelopen 5000 jaar samen
- Meer dan 5 miljoen Nederlanders hebben een eigen Hyves-pagina aangemaakt
- In 2008 waren er in Nederland 5,6 miljoen breedbandaansluitingen actief (kabel en ADSL)

A green government for a green society

In november 2008 organiseerde GBO.Overheid een 'groene' conferentie, in perscentrum Nieuwspoort in Den Haag. In een poging om 'green talk' om te zetten in 'green action' brachten we ongeveer 150 mensen uit binnen- en buitenland bijeen die geïnteresseerd zijn in of al bezig zijn met vergroening van de overheid. De resultaten waren verrassend en inspirerend. Allemaal gebruik maken van dezelfde ICT-oplossingen is voordelig voor administratieve lastenverlichting voor burgers en bedrijven en bovendien in gebruik veel goedkoper voor de overheden zelf. En, het legt de noodzakelijke basis voor groenere ketens van bedrijfsprocessen. Daarover is brede consensus in het aanwezige publiek. De plaatsvervangend directeur-generaal van het agentschap ICT & Telecom van de Deense rijksoverheid, Marie Munk, presenteerde het nuchtere en concrete groene actieprogramma van de Deense overheid. Zie ook www.gbo.overheid.nl

4

De andere 98%

We zijn dus onderweg naar duurzame innovaties. Dat kunnen -en willen- we niet alleen. Daar hebben we creatieve geesten voor nodig, maar ook praktijkmensen, wetenschappers, architecten. Die met ons kijken naar processen, niet alleen bij klanten, ontwikkelaars en beheerders, maar door de hele keten heen. Hoe zit die keten in elkaar en waar kan het slimmer, sneller, beter en groener?

We nemen als voorbeeld de NORA (Nederlandse Overheids Referentie Architectuur). Deze reikt ontwerpprincipes, modellen en afspraken aan voor het (her)inrichten van de elektronische overheid. NORA gaat ondermeer over samenwerking voor integrale dienstverlening aan burgers en bedrijven. Daarnaast gaat het over het koppelen van bedrijfsprocessen tussen overheidsorganisaties, het elektronisch berichtenverkeer en het gezamenlijk gebruik van gegevens en netwerkverbindingen. NORA is geen harnas, maar een dynamisch concept: continu worden principes, modellen en afspraken up to date gehouden voor en door architecten uit diverse overheidsorganisaties. Wat gebeurt er als we deze architecten zouden vragen met een duurzame blik naar de procesinrichting te kijken? Vanuit groene ontwerpprincipes te denken en ontwikkelen? Het is op zijn minst het proberen waard.

Een ander voorbeeld. Neem het product de Overheidstransactiepoort, dat recentelijk is aanbesteed. Deze maakt digitale informatie-uitwisseling tussen overheid en bedrijven mogelijk. De Overheidstransactiepoort maakt onderdeel uit van de infrastructuur van de e-overheid en wordt beheerd door GBO.Overheid. Het is het 'elektronische postkantoor' van de overheid voor bedrijven. Ieder bedrijf dat is aangesloten kan digitaal informatie uitwisselen met de overheid. Dat is vooral handig voor bedrijven die regelmatig gegevens moeten verstrekken. De Overheidstransactiepoort zorgt dat de informatie bij de juiste overheidsorganisatie terechtkomt en dat informatie die die organisatie verstuurd, wordt afgeleverd bij het juiste bedrijf. Efficiënt en snel. Maar misschien kan het ook groener. Want met deze enorme berichtenstroom wordt dan wel veel papier bespaard, maar er gaat ook heel veel digitaal verkeer heen

en weer, wat energieverbruik en CO²-uitstoot betekent. Welke winst kunnen we hier behalen? Zo maar wat ideeën: stel dat de aangesloten organisaties besluiten op bepaalde tijdstippen hun berichten te sturen, op de zogenaamde daluren. Dan worden er minder resources gebruikt van de servers en dat bespaart. Te vergelijken met het advies aan automobilisten om buiten de spitsuren te rijden. Een andere optie is om, conform dezelfde metafoor, 'toeritdosering toe te passen'. De organisatie kan kiezen tot onmiddellijk antwoord krijgen of wat langer wachten. Laat de gebruiker de keuze en stimuleer de groene keuze. Daarbij moeten we ons realiseren dat er inmiddels zeven miljoen gebruikers van DigiD zijn: hiervoor geldt exact hetzelfde.

Het is de ambitie van GBO.Overheid om duurzaam te innoveren. Als beheerder van generieke producten voor de elektronische overheid, is GBO.Overheid grootverbruiker van ICT. Gezien de milieubelasting die ICT met zich meebrengt, vinden we dat we een rol moeten spelen in verduurzamen. Van onze organisatie, van onze producten én van de ketens waarin we opereren. Dat willen we samen doen met onze klanten, leveranciers en andere partners. GBO.Overheid wil partners in staat stellen concrete ideeën te genereren, inspiratie op te doen en kennis met elkaar te delen.

5

Groen moet je doen

Ongeacht ambities als duurzaam innoveren, moeten we praktisch blijven. Groen moet je doen. Beginnen met kleine maatregelen, en dan het ontwikkelen van de grote lijnen. Dat willen we graag, met onze leveranciers, onze klanten, onze opdrachtgevers en onze mensen.

Het vergroenen van de samenleving, te beginnen bij de overheid, ligt voor het oprapen. We willen daarin een verantwoordelijkheid nemen, niet louter, zoals eerder gezegd, vanuit de zorg voor het milieu. Maar we zijn ervan overtuigd dat het ons meer dan dat oplevert. Verduurzamen in het proces, van ontwerp tot uitvoering, levert kwaliteit en niet in de laatste plaats geld op. Het bedrijfsleven heeft die vertaalslag al gemaakt, de overheid maakt die nu ook.

Bijgaande matrix biedt een concreet handvat om tot actie over te gaan. GBO.Overheid gelooft in samenwerken aan een groenere keten en roept klanten en leveranciers op om mee te werken aan innovatieve veranderingen, die tot duurzaamheid én efficiëntie leiden.

We willen helpen met onze herbruikbare standaard ICT-oplossingen een groene golf in te zetten. Waardoor we niet bij ieder rood verkeerslicht hoeven af te remmen, maar door kunnen gaan en zelfs versnellen. Waarbij de vaart erin komt, beheerst, maar zichtbaar.

In Denemarken is een actieplan Green IT tot stand gekomen, met doelstellingen op de lange én op de korte termijn. Het actieplan behelst het verzamelen van best practices, het doen en ontsluiten van onderzoek naar duurzaamheid, het creëren van bewustwording onder jongeren en diverse concrete maatregelen per ministerie die leiden tot energiebesparing. Waarbij het deelnemende bedrijfsleven ook nog wordt beloond en wordt ondersteund bij het betreden van nieuwe internationale markten. GBO.Overheid kijkt met bewondering naar Denemarken en ook naar het Verenigd Koninkrijk, waar deze ontwikkeling ook gaande is. We zouden ook in Nederland samen met partners

graag een actieplan ontwikkelen dat leidt tot duurzame vergroening van de overheid.

Wij concentreren ons daarbij op e-overheidsproducten: van architectuur tot toepassing, van ontwikkeling tot implementatie. De lessen die we uit het ontwikkelen en uitvoeren van een dergelijk actieplan trekken, zijn toe te passen in andere sectoren.

GBO.Overheid verwelkomt iedereen die met ons mee wil werken aan vergroening van de e-overheid. Neem contact met ons op via:
 Projectbureau Groen
 GBO.Overheid
info@gbo.overheid.nl

Actiematrix			
Groene richting en doelen	Metten en rapporteren	Bijhouden en bijsturen	Ideeën opdoen & realiseren
Individuele acties			
Groepsinitiatieven			
Organisatie acties			
Overheidsacties			

turning green talk into green action

INITIATIEVEN

die inspireren

Een tour langs internationale bedrijven die bijzondere, meetbare, creatieve manieren hebben gevonden om duurzaamheid in de praktijk te brengen. Met concrete resultaten.

www.lef.csc.com

Uitgebreide informatie over het thema Duurzame overheid. Hier vindt u antwoord op vragen zoals: welke stappen kan ik nemen om te komen tot een klimaatneutrale gemeente? Hoe kan ik het gemeentelijke inkoopproces en andere gemeentelijke activiteiten zodanig organiseren, dat het leidt tot een verlaging van de eigen CO² emissie?

www.platformduurzameoverheden.nl

Criteria en praktische instrumenten van Senter Novem om duurzaam Inkopen in de organisatie op te starten en om duurzaamheid bij inkopen en aanbestedingen mee te nemen. Deze instrumenten zijn te downloaden. Nieuws, inspirerende voorbeelden en mogelijkheden om input te geven.

www.senternovem.nl/duurzaaminkopen

En ook van Senter Novum, het energietransitieprogramma. Het uiteindelijke doel van EnergieTransitie is een geheel duurzame energievoorziening in 2050 in Nederland. Energie is schoon, voor iedereen betaalbaar en wordt continu geleverd. Het is belangrijk dat iedereen nu al gaat bijdragen aan de oplossing door schoner en zuiniger met energie om te gaan: consumenten, bedrijfsleven en overheid. Meer op:

www.senternovem.nl/energietransitie

MVO Nederland is startpagina en wegwijzer voor ondernemend Nederland op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Stappenplannen, instrumenten, ideeën, voorbeelden en allerhande informatie op:

www.mvonderland.nl

Het klimaatprogramma 'Nieuw Amsterdams Klimaat' stimuleert de eigen verantwoordelijkheid en brengt de verschillende partijen samen. De gemeente is verantwoordelijk voor de coördinatie van het programma. De deelnemers aan de verschillende thema's zijn zelf verantwoordelijk voor de uitvoering. Veel enthousiasmerende en concrete informatie op:

www.nieuwamsterdamsklimaat.nl

Naar aanleiding van de conferentie Green Government for a green society is op de site van GBO.Overheid een 'wall of inspiration' geopend om ideeën te genereren en te delen.

gbo.overheid.nl/evenementen/green-government-13-november-2008/wall-of-inspiration

Er zijn vast nog veel meer initiatieven die ons inspireren en helpen om te vergroenen. We zijn niet uitputtend met deze lijst! Wanneer er initiatieven, ideeën en suggesties zijn waar we niet zonder kunnen in onze zoektocht naar vergroening: mail ons! info@gbo.overheid.nl

Wat is duurzaam, wat is groen?

Duurzaamheid is een breed begrip. Het gaat niet alleen over groen, maar ook over verantwoord, sociaal, besparend. Tot nog toe hebben we het bij GBO.Overheid veelal over "Green IT". Dat is wellicht een beperkende woordkeus, maar naar ons idee wel een aansprekende.

GBO.OVERHEID

De gemeenschappelijke beheerorganisatie GBO.Overheid biedt publieke dienstverleners een samenhangende ICT-infrastructuur zodat burgers en bedrijven betrouwbaar, snel, groen en gemakkelijk elektronisch zaken met hen kunnen doen. GBO.Overheid levert producten op het gebied van toegang, gegevensuitwisseling, informatiebeveiliging en standaardisatie.

© april 2009

Wilhelmina van Pruisenweg 104
2595 AN Den Haag

Postbus 84011
2508 AA Den Haag

T (070) 888 75 00
F (070) 888 78 82

www.gbo.overheid.nl
info@gbo.overheid.nl